

Plato van Athene. Een leven als filosoof

Robert Duthoy

Met boeken en studies over Plato (424/3 - 347 v.Chr.) zijn hele bibliotheken te vullen. Deze Griekse filosoof behoort immers onbetwistbaar tot de belangrijkste filosofen uit de wereldgeschiedenis zowel wat de diepgang van zijn denken als wat de invloed uitgeoefend op de ontwikkeling van de filosofie betreft. Sommigen beschouwen hem zelfs als de belangrijkste filosoof aller tijden. Daarom is het des te merkwaardiger dat -als men zich tot de laatste eeuw beperkt- omzeggens geen biografieën aan hem zijn gewijd. Zo stipt Robin Waterfield in zijn voorwoord aan dat -voorzover hem bekend- de laatste Engelstalige levensbeschrijving van enige omvang over deze filosoof in 1839 verscheen en het was dan nog een vertaling van een oorspronkelijk in het Duits geschreven werk. De vele studies over Plato zijn immers gewijd aan het oeuvre en niet aan de persoon van Plato. In die vele studies besteedt men dan wel, bij wijze van inleiding, enkele bladzijden aan de levensloop van de filosoof, maar die kunnen bezwaarlijk als een volwaardige biografie beschouwd worden. De reden hiervoor is volgens Waterfield niet ver te zoeken: 'De bronnen hebben vaak weinig om het lijf en zijn niet altijd betrouwbaar, de informatie is schaars en veelal vaag, de chronologie van zijn werken is onmogelijk met zekerheid vast te stellen. Er zijn geen officiële Atheense documenten bewaard gebleven waarin zijn naam voorkomt. In zijn eigen dialogen verwijst Plato bovendien slechts bij uitzondering naar zichzelf, en hij spreekt daarin geen enkele keer op persoonlijke titel'.

Met zijn boek vult Waterfield derhalve een grote lacune in de nochtans omvangrijke Plato-literatuur. Zijn boek is dus niet een boek over de filosofie van Plato maar over Plato zelf en dit niet voor de vakspecialisten maar voor een algemeen lezerspubliek. Het exposé wordt voorafgegaan door enkele kaarten, een overzicht van de dialogen van Plato, een tijdlijn, een inleiding waarin de betekenis van Plato beknopt wordt duidelijk gemaakt en tenslotte een kritisch overzicht van de bronnen. Het exposé zelf (blz. 45-307) telt acht hoofdstukken waarin chronologisch de levensloop van Plato geschetst. Voor iedere levensfase somt de auteur de bronnen op die ons daarover informeren, onderwerpt vervolgens die bronnen aan een historisch-kritische analyse om dan te besluiten met een historische reconstructie. Daarbij laat hij nooit na te wijzen op wat, zelfs na een nauwgezet bronnenonderzoek, nog onzeker blijft. De uiteenzetting is nooit pedant maar boeiend en vlot geschreven (en vertaald in het Nederlands door Wilma Paalman). Plato wordt voortdurend in zijn historische context gesitueerd zodat het boek ons niet alleen Plato als een mens van vlees en bloed leert kennen maar bovendien heel wat inzicht biedt in het politieke, sociale en culturele leven te Athene tijdens een bijzonder roerige periode (laatste kwart van de vijfde eeuw en eerste helft van de vierde eeuw v.Chr.). Het is ook een cruciale periode in de geschiedenis van de filosofie waarin terzelfdertijd vele vooraanstaande filosofen actief waren te Athene. Bovendien had Plato vele contacten buiten Athene en verbleef hij meer dan eens buiten Athene (o.m. zijn reizen naar en zijn verblijf in Syracuse) zodat niet alleen de gebeurtenissen te Athene maar ook deze elders in de Helleense wereld ter sprake komen.

In het derde hoofdstuk gaat Waterfield ook nader in op de vraag op basis van welke criteria het wetenschappelijk onderzoek methodisch te werk gaat om de chronologie van de dialogen van Plato te bepalen. Zo wordt de lezer een blik gegund in de keuken van de wetenschappelijke research. Mogelijkheden en beperkingen van de verschillende methodes die daarbij worden toegepast worden daarbij kritisch doorgelicht.

Deze biografie van Plato laat zich eveneens lezen als een inleiding tot het oeuvre van Plato waarbij behalve de biografische elementen ook aspecten van zijn denken aandacht krijgen zonder dat daarom gedetailleerde interpretaties en complexe filosofische theorieën ten berde worden gebracht. Op het einde van zijn exposé komt Robin Waterfield nog eens terug op de betekenis van Plato voor de wereldgeschiedenis (blz. 304): 'Hij heeft een filosofische traditie in gang gezet waarvan de invloed tot in onze tijd merkbaar is(zijn dialogen) lokken de lezer een discussie binnen en dwingen hem vervolgens over zijn eigen standpunten na te denken; ze lijken helderheid en houvast te willen verschaffen en zagen vervolgens de poten onder je stoel vandaanFilosofie zoals Plato het beoefende scherpt de geest en levert probleemoplossende vaardigheden op; het leert ons helder te denken en helder denken helpt ons om te slagen in de dingen die we doen. Ik kan me geen betere inleiding tot een filosofisch denken voorstellen dan de dialogen van Plato te lezen en te reflecteren over zijn denkbeelden en methodologieHet lezen van de dialogen zet aan tot zelf nadenken over filosofische kwesties.'

En daarmee herhaalt Waterfield zijn vurig pleidooi om Plato te lezen dat hij reeds in het voorwoord (blz. 10) had gehouden wanneer hij erop wees dat na 2400 jaar de geschriften van Plato nog nauwelijks verouderd zijn.: 'Ze zijn nog even briljant, geestig, diepzinnig en verbijsterend als ze al die tijd waren. Ze zijn een plezier om te lezenGeen enkele filosoof is zo toegankelijk voor niet-filosofen als Plato. Ik hoop dat dit boek de lezer zal aanzetten tot het lezen van de dialogen zelf en tot een nadere verkenning van Plato's werk.' Hierbij aansluitend wil ik erop wijzen dat de Nederlandstaligen zich bijzonder gelukkig mogen prijzen dat ze Plato kunnen lezen in enkele voortreffelijke vertalingen. Behalve de uitstekende vertalingen van een aantal afzonderlijke dialogen door o.m. Schwartz en Koolschijn zijn er twee vertalingen van het complete oeuvre die andere taalgebieden ons kunnen benijden. Voor wie uit strikt wetenschappelijke belangstelling een vertaling wil lezen die dicht bij het Griekse origineel aansluit met respect voor iedere nuance is er de vertaling door de Vlaming Xavier de Win, verschenen in de jaren 1962-1965. In 1999 verscheen daarvan een vlotter leesbare versie verzorgd door een zevenkoppig team. Vlot leesbaar (maar dan wel soms ten koste van de nauwgezetheid) is de vertaling door Hans Warren en Mario Molegraaf in 18 delen (vanaf 1994) en waarvan in 2012 een spotgoedkope driedelige pocketeditie verscheen.

Robin Waterfield (2024). Plato van Athene. Een leven als filosoof. Amsterdam. Athenaeum 2024. 360 blz. 27,50 euro.